C/2025/772

11.2.2025

Mnenje Evropskega ekonomsko-socialnega odbora

Zakonodajni predlog za pravični prehod in orodja politike EU za bolj socialen evropski zeleni dogovor

(mnenje na lastno pobudo)

(C/2025/772)

Poročevalec: **Dirk BERGRATH**

Svetovalki	Christiny MILLER (za poročevalca) Anna KWIATKIEWICZ (za I. skupino)
Sklep plenarne skupščine	15. 2. 2024
Pravna podlaga	člen 52(2) Poslovnika
Pristojnost	strokovna skupina za kmetijstvo, razvoj podeželja in okolje
Datum sprejetja na seji strokovne skupine	13. 11. 2024
Datum sprejetja na plenarnem zasedanju	5. 12. 2024
Plenarno zasedanje št.	592
Rezultat glasovanja (za/proti/vzdržani)	179/1/6

1. Sklepi in priporočila

Evropski ekonomsko-socialni odbor (EESO):

1.1 opozarja na pomen pravičnega prehoda v EU v skladu s strateškimi prednostnimi nalogami in političnimi usmeritvami Evropske komisije v obdobju 2024–2029. Pravični prehod bo vplival zlasti na svet dela in s tem na panoge, regije, delovna mesta, znanje in spretnosti (vključno z vidikom spola, medgeneracijskim vidikom in ranljivimi skupinami), blaginjo, sodelovanje med državami članicami, upravljanje, poslovanje in podjetja (zlasti MSP), financiranje ter naložbe;

1.2 poudarja, da je v svetu dela potreben obsežen sveženj ukrepov, ki bo povezal sedanja orodja na ravni EU in državam članicam omogočil dovolj manevrskega prostora za sprejemanje ustreznih rešitev na nacionalni in regionalni ravni. To lahko vključuje reforme in revizijo sedanje zakonodaje in priporočil;

1.3 poziva k svežnju politik za pravični prehod v svetu dela s pomočjo predvidevanja in obvladovanja sprememb, pri čemer naj bosta vodilni načeli socialni dialog in kolektivna pogajanja ([1]).

Ta sveženj politik bi moral vključevati ukrepe, kot so:

— evidentiranje potreb po znanjih in spretnostih ter strategij;

— oblikovanje in izvajanje ustreznih programov za razvoj znanj in spretnosti;

— uvedba smiselnega in izvršljivega dostopa do določenega števila v celoti plačanih ur usposabljanja za vse delavce;

— zagotovitev, da so na ravni podjetij in v skladu z veljavnimi pravili vzpostavljeni učinkoviti sistemi udeležbe in obveščanja delavcev ter posvetovanja z njimi;

([1]) UL C, C/2024/1576, 5.3.2024, ELI: http://data.europa.eu/eli/C/2024/1576/oj.

— vključevanje pobud za pravični prehod v izvajanje evropskega stebra socialnih pravic ter evropskega semestra;

— ustvarjanje močnih spodbud za podjetja, da bi: pri odpravljanju vrzeli v spretnostih dajala prednost izpopolnjevanju sedanjih zaposlenih; razvijala, objavljala in redno posodabljala načrte za prehod v podjetju, s katerimi bi predvidevala spremembe in razvijala strategije za obvladovanje možnih posledic; spodbujala večje prispevke za dajatve za vajeništva in usposabljanje v skladu z nacionalnimi modeli, da bi deloma financirala usposabljanje delavcev na regionalni ravni;

1.4 priporoča podrobno evidentiranje stanja za večjo ozaveščenost o izzivih in priložnostih, ki jih prinaša in jih bo v prihodnje prinesel prehod na ravni EU ter nacionalni in regionalni ravni. Oblikovalci politik na ustrezni ravni in podjetja morajo na podlagi tega znanja v sodelovanju s socialnimi partnerji in drugimi akterji razviti obsežne načrte prehoda in strategije za spretnosti ter spremljati napredek. Opazovalna skupina za pravični prehod, ki jo je ustanovila Evropska komisija, lahko vodi evidentiranje politik in primerov dobre prakse ter države članice podpre s podatki in spremljanjem;

1.5 poziva Evropsko komisijo in države članice, naj povečajo sredstva za Sklad za pravični prehod in Socialni sklad za podnebje, da bi zagotovile ustrezno financiranje, ter naj sklada uskladijo z drugimi skladi EU, ki prispevajo k ciljem glede pravičnega prehoda, pa tudi, naj okrepijo in povežejo druge načine financiranja ter mobilizirajo zasebno financiranje za prehod.

2. **Uvod**

2.1 Evropski zeleni dogovor Evropsko unijo pravno zavezuje k zmanjšanju emisij za 55 % do leta 2030 in podnebni nevtralnosti do leta 2050. Komisija v sporočilu o evropskem zelenem dogovoru navaja, da mora biti prehod pravičen in vključujoč. Na prvo mesto mora postaviti ljudi in posebno pozornost namenjati regijam, gospodarskim panogam in delavcem, ki se bodo soočali z največjimi izzivi ([2]). Prizadevanja za pravičen in pošten podnebni prehod, s ciljem ostati konkurenčni na svetovni ravni in povečati našo energetsko suverenost, so tudi ena od prednostnih nalog Evropske komisije za obdobje 2024–2029 ([3]).

2.2 V sporočilu Komisije o podnebnem cilju Evrope za leto 2040 je predvideno 90-odstotno zmanjšanje emisij toplogrednih plinov v primerjavi z letom 1990. EESO podpira ta priporočeni cilj, saj je skladen z znanstvenim mnenjem glede pravičnega deleža Evrope pri cilju 1,5 °C, vendar poudarja, da so usklajeni ukrepi v vseh panogah ključni za njegovo uresničitev ter da je cilj zahteven in ga bo mogoče doseči le s stimulativnimi politikami, ki bodo evropski industriji zagotovile konkurenčnost in pravičen prehod s stroškovno učinkovito uporabo vseh brezogljičnih in nizkoogljičnih tehnologij ([4]). Za obravnavanje socialnih učinkov bodo bistveni prerazporeditveni ukrepi, da nihče ne bo zapostavljen ([5]).

2.3 Prehod bo prinesel nove priložnosti in resne izzive pri ustanavljanju podjetij in ustvarjanju delovnih mest ter za delavce na vseh ravneh kvalifikacij, vendar bo za nekatere regije koristnejši kot za druge. Kohezijska politika EU in ukrepi držav članic bodo še naprej ključnega pomena za podporo regijam, ki jih bo prehod najbolj prizadel ([6]). Po ocenah bo neposredno vplival na 40 % delavcev v EU ([7]).

2.4 Hkrati bi lahko zaostali pri ciljih EU glede zelenega dogovora zaradi vse večjega javnega in političnega nasprotovanja zelenim politikam, saj se prehod, kakršen je zdaj, dojema kot nepravičen, ([8]) ([9]) ker podjetjem nalaga večje obveznosti in prispeva k temu, da v Evropi ni ključnih pogojev za močnejše poslovno okolje ([10]). Raziskave javnega mnenja vseeno kažejo, da večina Evropejcev podpira pravičen zeleni prehod ([11]).

([2]) COM(2019) 640 final.
([3]) *European Council Strategic Agenda 2024-2029* (Strateška agenda Evropskega sveta za obdobje 2024–2029).
([4]) UL C, C/2024/4667, 9.8.2024, ELI: http://data.europa.eu/eli/C/2024/4667/oj.
([5]) COM(2024) 63 final.
([6]) COM(2024) 63 final.
([7]) https://www.eurofound.europa.eu/sites/default/files/2024-08/ef23032en.pdf.
([8]) *A new governance framework to safeguard the European Green Deal* (Nov okvir upravljanja za zaščito evropskega zelenega dogovora).
([9]) *Enabling the green and just transition* (Omogočanje zelenega in pravičnega prehoda).
([10]) http://antwerp-declaration.eu/.
([11]) Posebna raziskava Evrobarometra 100.1 – Parlemeter 2023.

2.5 Izredno pomembno je, da bo prehod pravičen. Mednarodna organizacija dela (MOD) v smernicah za pravični prehod navaja, da mora biti ta prehod na okoljsko vzdržno gospodarstvo dobro voden in prispevati k ciljem glede dostojnega dela za vse ter k socialnemu vključevanju in izkoreninjenju revščine ([12]).

3. **Omejitve sedanjih političnih instrumentov EU**

3.1 EESO pozdravlja in ceni številne politične instrumente na evropski ravni za bodisi neposredno bodisi posredno obvladovanje pravičnega prehoda, vendar opaža tudi, da so med nekaterimi politikami nasprotja in vrzeli.

3.2 EESO pozdravlja priporočilo Sveta o zagotavljanju pravičnega prehoda na podnebno nevtralnost, vendar ugotavlja, da je nezavezujoče in ne ponuja celovite platforme za politiko, ki jo EU potrebuje za obvladovanje vseh posledic ([13]). Zato bi bilo treba države članice podpreti v njihovih prizadevanjih za izvajanje priporočila v skladu nacionalnimi okviri.

3.3 Mehanizem za pravični prehod in predlagani Socialni sklad za podnebje bosta dragocena za spodbujanje in vodenje pravičnega prehoda na regionalni in sektorski ravni. Vendar sta njun obseg in področje uporabe omejena, saj obravnavata le majhen del procesa prehoda ([14]). Finančni viri Socialnega sklada za podnebje in Sklada za pravični prehod ne bodo zadoščali za uresničitev ciljev, zaradi katerih sta bila sploh oblikovana, zato bi jih bilo treba učinkovito uporabljati ([15]).

3.4 Za odpravo vrzeli med instrumenti EU za pravični prehod bi moral okvir politike za pravični prehod omogočati dosledno izvajanje Pariškega sporazuma, ([16]) Agende Združenih narodov za trajnostni razvoj do leta 2030 ([17]) z njenimi cilji trajnostnega razvoja, ([18]) evropskega stebra socialnih pravic in dolgoročne strategije za konkurenčnost ([19]). V smernicah MOD za pravični prehod ([20]) bi morale biti navedene konkretne možnosti za oblikovanje, izvajanje in spremljanje okvira politike za pravični prehod ([21]).

4. **Sveženj politik EU o pravičnem prehodu v svetu dela in spremljajoča orodja**

4.1 Pravični prehod je kompleksen proces, ki vpliva na velik del družbe, in eno orodje politike ni dovolj za obvladovanje tega izziva. Zato EESO poziva k oceni morebitnih vrzeli v sedanjih instrumentih politike in po potrebi njihovi dopolnitvi z novimi ukrepi, da bi nastal usklajen sveženj politik za svet dela, ki bi moral povezati sedanja orodja na ravni EU in državam članicam omogočiti dovolj manevrskega prostora za sprejemanje ustreznih rešitev na nacionalni ali regionalni ravni. V nadaljevanju so navedeni predlogi, ki pojasnjujejo elemente takšnega svežnja politik.

4.2 Ta sveženj bi moral zajemati elemente iz sveta dela v pravičnem prehodu ob upoštevanju razdelitve odgovornosti, kot je določena v Pogodbah, ter vloge socialnih partnerjev, in sicer bi moral obravnavati panoge, regije, delovna mesta, znanje in spretnosti (vključno z vidiki, kot so spol, medgeneracijska vprašanja in ranljive skupine), blaginjo, sodelovanje med državami članicami, upravljanje, poslovanje in podjetja (s posebnim poudarkom na MSP), financiranje ter naložbe.

([12]) *Guidelines for a just transition towards environmentally sustainable economies and societies for all* (Smernice za pravični prehod na okoljsko vzdržna gospodarstva in družbe za vse).
([13]) UL C 486, 21.12.2022, str. 95.
([14]) UL C, C/2024/1576, 5.3.2024, ELI: http://data.europa.eu/eli/C/2024/1576/oj.
([15]) *The European Green Deal and the „Leave No One Behind" principle* (Evropski zeleni dogovor in načelo neprezrtja).
([16]) Pariški sporazum.
([17]) Agenda za trajnostni razvoj do leta 2030.
([18]) Cilji trajnostnega razvoja.
([19]) Dolgoročna konkurenčnost EU po letu 2030.
([20]) *Guidelines for a just transition towards environmentally sustainable economies and societies for all* (Smernice za pravični prehod na okoljsko vzdržna gospodarstva in družbe za vse).
([21]) UL C, C/2024/1576, 5.3.2024, ELI: http://data.europa.eu/eli/C/2024/1576/oj.

Panoge

4.3 Panogam prilagojen pristop k izboljšanju in spremljanju kakovosti delovnih mest je ključnega pomena ([22]). V skladu z evropskim zelenim dogovorom bodo slej ko prej vse panoge bolj ali manj primorane v prehod ([23]). Vendar bo prehod težji za panoge z višjimi ravnmi emisij toplogrednih plinov, kot so energetske, ki temeljijo na fosilnih gorivih, na primer nafti, premogu in plinu, ter industrija in promet ([24]). Hkrati so potrebne inovacije za preučitev možnosti za razogljičeno energijo, shranjevanje energije, zajemanje CO_2 in druge tehnologije, ki lahko olajšajo prehod. Spremembe bodo vplivale na podjetja v teh panogah, njihove delavce in regije, v katerih se nahajajo, pa tudi na konkurenčnost in razpoložljivost hrane.

Predlogi:

— Komisija bi morala v tesnem sodelovanju z državami članicami usklajevati natančno evidentiranje stanja, da bi ugotovila, katere panoge se bodo širile in katere spremenile ali se skrčile ter postopoma izginile. Pri tem bi bilo treba določiti ustrezne podporne ukrepe, kot so financiranje s sredstvi EU, državna pomoč, socialno varstvo, začasna socialna podpora in pobude za preusposabljanje za lažje prehajanje med delovnimi mesti. Del evidentiranja bi morala biti tudi analiza učinkov prehoda na zaposlovanje ter znanje in spretnosti v različnih državah, regijah in panogah, tudi na podizvajalce in tiste, ki so nižje v vrednostni verigi ([25]). V skladu s priporočili iz političnih usmeritev za obdobje 2024–2029 bi bilo treba preučiti tudi morebitne negativne učinke prelivanja, ki bi jih prehod Evrope lahko imel tudi za druge dele sveta, da bi se jih lahko ublažilo s sektorskimi in teritorialnimi načrti za prehod.

— Načrte za prehod in prehajanje med delovnimi mesti bi bilo treba razviti v sodelovanju s socialnimi partnerji in na podlagi kolektivnih pogajanj.

— Pri obravnavanju sektorskih načrtov bi bilo treba upoštevati vzajemnost in globalne zaveze, vključno z mednarodnimi trgovinskimi sporazumi.

Regije

4.4 Postopno ukinjanje nekaterih panog bo sicer ob različnem času in v različnem obsegu, a močno vplivalo na regije, ki so od njih odvisne. Prizadete regije se bodo morale prestrukturirati, diverzificirati svoje gospodarstvo in ga usmeriti v nove gospodarske dejavnosti, pripraviti delovno silo na prihajajoče spremembe in prihodnja delovna mesta ter ohranjati socialno kohezijo ([26]). Delavci EU bi morali imeti možnost, da ostanejo ([27]) in se zaposlijo v svoji regiji na visokokakovostnih produktivnih delovnih mestih, ki prispevajo k razvoju in blaginji njihovih lokalnih skupnosti, kar zlasti velja za podeželje. V ta namen je treba ustvariti ugodno okolje, ki podpira strukturne spremembe v podjetjih, pa tudi naložbe in delovna mesta za zeleni prehod.

Predlogi:

— Evropska komisija in države članice bi morale poskrbeti, da imajo regije krajevne načrte za prehod, pripravljene v sodelovanju z lokalnimi oblastmi in socialnimi partnerji na ustrezni ravni, ter sektorske načrte za prehod, ki predvidevajo alternativne možnosti zaposlovanja in usposabljanje. Države članice bi morale podpirati pobude, ki jih vodi skupnost, in poskrbeti za široko posvetovanje z lokalnimi prebivalci ter civilno družbo.

Delovna mesta ter znanja in spretnosti

4.5 Med prehodom se bo bistveno zmanjšalo število delovnih mest v nekaterih panogah, v drugih pa se bodo spremenili profili delovnih mest in zahteve po znanjih in spretnostih. Politike za uresničitev cilja glede 55-odstotnega zmanjšanja emisij toplogrednih plinov do leta 2030 bi lahko na splošno pozitivno vplivale na število delovnih mest ([28]). Najbolj opazni naj bi bili nadomeščanje delovnih mest in/ali nove opredelitve nalog in dela. To bo odvisno od konteksta posamezne države in izhodiščnega stanja.

([22]) https://www.eurofound.europa.eu/sites/default/files/2024-08/ef23032en.pdf.
([23]) COM(2019) 640 final.
([24]) Emisije toplogrednih plinov po skupinah panog, https://www.eea.europa.eu/data-and-maps/daviz/ghg-emissions-by-aggregated-sector-5#tab-dashboard-02.
([25]) UL C 275, 18.7.2022, str. 101.
([26]) Platforma za pravični prehod.
([27]) *Much more than a market – Speed, Security, Solidarity* (Veliko več kot le trg – hitrost, varnost, solidarnost).
([28]) Evropska komisija, Skupno raziskovalno središče, Murauskaite-Bull, I., Scapolo, F., Muench, S. in drugi, *The future of jobs is green* (Prihodnja delovna mesta so zelena), Urad za publikacije, 2021.

Predlogi:

— Evropska komisija in države članice bi si morale prizadevati za skupno razumevanje in pripraviti smernice za kakovostna delovna mesta, varnost delovnega mesta ter delovne pogoje na zelenih delovnih mestih. Spodbujati bi morale tudi izmenjavo med državami članicami za seznanjanje s primeri dobre prakse in ponazoritev, kako se socialni pravni red EU izvaja na nacionalni ravni. EESO pozdravlja namero Komisije, da skupaj s socialnimi partnerji razvije načrt za kakovostna delovna mesta, kot je predlagano v političnih usmeritvah za obdobje 2024–2029, ([29]) in Komisijo poziva, naj upošteva predloge iz tega mnenja.

— Posodobljeni podatki o trgu dela ter znanjih in spretnostih in predvidevanje na regionalni, sektorski in poklicni ravni omogočajo opredelitev in napovedovanje potreb po poklicnih in prečnih spretnostih ter ustrezno prilagajanje učnih načrtov glede na kratkoročne in dolgoročne potrebe ([30]).

— Države članice bi morale razvijati in spodbujati strategije izpopolnjevanja in preusposabljanja, da bi povečale delež odraslih, ki pridobivajo nova znanja in spretnosti za prehod ter se izobražujejo za nova delovna mesta. Poleg tega bi morale posodobiti učne načrte in programe poklicnega in strokovnega izobraževanja ter v skladu z državnim modelom upravljanja in izvajanja tega izobraževanja spodbujati tesnejša partnerstva med akterji na tem področju, MSP, socialnimi podjetji za vključevanje na trg dela in socialnimi parterji. Kot zadnje bi morale uvesti ali okrepiti programe podpore za vajeništva, plačana pripravništva in programe sledenja na delovnem mestu, ki bi imeli močno komponento usposabljanja, zlasti v mikro-, malih in srednjih podjetjih, vključno s tistimi, ki prispevajo k podnebnim in okoljskim ciljem, ter v panogah, ki se soočajo s pomanjkanjem znanj in spretnosti. Take programe bi bilo treba spremljati in ocenjevati na nacionalni ali regionalni ravni in si z njimi prizadevati za ohranitev kakovosti delovnih mest ([31]).

— MSP je treba ponuditi ustrezne spodbude za naložbe v izpopolnjevanje in preusposabljanje ter med podjetniki in delavci spodbujati kulturo vseživljenjskega učenja, tudi z mikrodokazili.

— Spodbujati bi bilo treba mrežno povezovanje MSP za izmenjavo znanja.

— Spodbujati bi bilo treba socialni dialog na podlagi primerov dobre prakse, da bi zaposlene osebe ali tiste, ki ravno menjujejo službo, podprli za krajše ali daljše usposabljanje za razvoj njihovih kompetenc. To bi bilo lahko del novega pakta za evropski socialni dialog, predlaganega za začetek leta 2025 ([32]) ([33]).

— Pravični prehod bi bilo treba vključiti v nacionalne strategije za spretnosti ter pri tem upoštevati predloge Komisije v evropskem programu znanj in spretnosti ter novi posodobljeni industrijski strategiji. Pomemben vzvod bodo tudi partnerstva za spretnosti v okviru Pakta za spretnosti ([34]).

— V strategijah za spretnosti bi bilo treba obravnavati že prisotne razlike med spoloma ter poskrbeti, da bodo politike za pravični prehod dejansko izboljšale enakost na tem področju ([35]) ([36]). Posebno pozornost bi bilo treba nameniti posledicam spremembe ali izgube delovnega mesta za družbene skupine, ki jim grozi izključitev s trga dela, kot so invalidi, starejši, migranti ali dolgotrajno brezposelni.

— EESO poziva Evropsko komisijo, naj pri naslednji reviziji akcijskega načrta za evropski steber socialnih pravic upošteva zgoraj navedene predloge.

Sistemi socialnega varstva in zaščite

4.6 Vse države članice bi bilo treba spodbujati k pregledu sistema socialnega varstva in socialne zaščite, da bo primeren za čim učinkovitejšo podporo zelenemu prehodu ter prizadetim ljudem na poti k trajnostnemu zaposlovanju ter zmanjšanju revščine in neenakosti. Socialna zaščita prispeva k prilagajanju na podnebne spremembe in k njihovi blažitvi, hkrati pa podpira pravični prehod, saj ščiti dohodke, zdravje in delovna mesta ljudi ter lahko posledično poveča javno podporo prehodu ([37]).

([29]) https://commission.europa.eu/document/download/e6cd4328-673c-4e7a-8683-f63ffb2cf648_sl?filename=Political%20Guidelines%20 2024-2029_SL.pdf.
([30]) UL C 243, 27.6.2022, str. 35.
([31]) UL C 243, 27.6.2022, str. 35.
([32]) *New framework for a just digital and green transition* (Novi okvir za pravični digitalni in zeleni prehod).
([33]) Politične usmeritve naslednje Evropske komisije 2024–2029.
([34]) UL C 243, 27.6.2022, str. 35.
([35]) Evropska komisija, Skupno raziskovalno središče, Murauskaite-Bull, I., Scapolo, F., Muench, S. in drugi, *The future of jobs is green* (Prihodnja delovna mesta so zelena), Urad za publikacije, 2021.
([36]) *Considering gender in regional transformations* (Upoštevanje vidika spola pri regionalni preobrazbi).
([37]) https://www.ilo.org/publications/flagship-reports/world-social-protection-report-2024-26-universal-social-protection-climate.

Predlogi:

— Evropska komisija bi morala v izvajanje evropskega stebra socialnih pravic in evropskega semestra vključiti pobude za pravični prehod. EU in države članice bi morale v skladu z Uredbo št. 883/2004 jamčiti svobodo gibanja z vidika socialne varnosti v primerih, kadar se zaposleni preselijo v drugo državo članico.

— Države članice bi bilo treba spodbujati, da pregledajo in po potrebi prilagodijo sisteme socialnega varstva in zaščite, da bi ustrezali današnjim družbenim, okoljskim in gospodarskim izzivom. S tem bi pravično porazdelile stroške in koristi zelenega prehoda ter nudile visokokakovostne, cenovno sprejemljive in dostopne storitve splošnega pomena. Takšni sistemi bi lahko med drugim in glede na nacionalni okvir vključevali aktivne politike zaposlovanja, nadomestila za brezposelnost, primerno podporo za osebe, ki živijo v revščini ali jim ta grozi, minimalne plače, ekološke kupone in neposredno dohodkovno podporo ([38]). Nacionalni organi bi morali sodelovati z nepridobitnimi socialnimi podjetji in drugimi ponudniki socialnih storitev, da bi opredelili ranljiva gospodinjstva in posameznike ter jih podprli z začasnimi ukrepi.

— Sisteme socialne zaščite je mogoče prilagoditi tako, da omogočajo dohodkovno varnost, zlasti med prehajanjem med delovnimi mesti, ter ponudbo zdravstvenih storitev in storitev oskrbe z ustrezno socialno infrastrukturo, predvsem na najbolj prizadetih območjih in za najbolj ranljive družbene skupine, s čimer se prepreči socialna izključenost ter obravnavajo tveganja za zdravje in tista, ki so povezana s podnebnimi spremembami ([39]).

— Države članice bi morale mobilnost na trgu dela med panogami, regijami in državami dopolniti s ciljno usmerjenimi in dobro zasnovanimi spodbudami za zaposlovanje in prehajanje med delovnimi mesti ([40]).

Sodelovanje med državami članicami

4.7 Sodelovanje namesto tekmovanja v zniževanju standardov je ključno za podporo kohezije in konkurenčnosti v EU. Mnoge politike, ki so potrebne za zeleni dogovor, se oblikujejo na nacionalni ravni in bodo zahtevale usklajena prizadevanja držav članic.

Predlogi:

— Izgube in odpiranje delovnih mest ne bodo enako porazdeljeni po EU. Ker imajo različna območja različne prednosti pri posameznih tehnologijah in kompetencah, bi bilo treba industrijsko in kohezijsko politiko uskladiti, da bi se okrepil položaj EU kot svetovnega gospodarskega akterja ter da bi bil prehod v vsej EU pravičen ([41]).

— EU bi morala sprejeti industrijsko strategijo, skladno s cilji za pravični prehod, ki bi prinašala enake konkurenčne pogoje. V ta namen bi lahko opredelila strateške industrijske panoge, vrednostne verige in gospodarski potencial vseh regij ter usklajevala njihove prispevke k vrednostnim verigam celotne EU ([42]) ([43]). Podlaga za to bi bil lahko model pomembnega projekta skupnega evropskega interesa (IPCEI) ([44]).

— Kohezijska politika mora biti še naprej pomembno gonilo pravičnega prehoda v regijah, ki so močno odvisne od infrastrukture, temelječe na fosilnih gorivih. S posebnim skladom na ravni EU, kot je predlagani Evropski sklad za konkurenčnost, ([45]) bi lahko ponudili subvencije in posojila za razvoj strateških industrijskih projektov v regijah, ki nimajo proračunskih zmogljivosti za tovrstne naložbe. Javna finančna podpora, kot so subvencije, posojila in javna naročila, bi morala biti socialno in okoljsko pogojena, da bi bilo javno financiranje vezano na napredek ([46]).

— Posebej je treba podpreti države članice, ki premalo uporabljajo strateške instrumente financiranja EU za inovacije, raziskave in razvoj ter krepitev industrijskih panog; to zlasti velja za države, ki se soočajo s proračunskimi omejitvami.

([38]) UL C, C/2024/1576, 5.3.2024, ELI: http://data.europa.eu/eli/C/2024/1576/oj.
([39]) UL C 243, 27.6.2022, str. 35.
([40]) UL C 243, 27.6.2022, str. 35.
([41]) *ZOE Institute for Future-Fit Economies* (2024) (Inštitut ZOE za gospodarstvo, primerno za prihodnost). *A Unified Industrial Transition for Europe (UnITE) Pact* (Pakt za enotni industrijski prehod za Evropo).
([42]) *Much more than a market – Speed, Security, Solidarity* (Veliko več kot le trg – hitrost, varnost, solidarnost).
([43]) *ZOE Institute for Future-Fit Economies* (2024) (Inštitut ZOE za gospodarstvo, primerno za prihodnost). *A Unified Industrial Transition for Europe (UnITE) Pact* (Pakt za enotni industrijski prehod za Evropo).
([44]) Draghijevo poročilo.
([45]) Politične usmeritve naslednje Evropske komisije 2024–2029.
([46]) *ZOE Institute for Future-Fit Economies* (2024) (Inštitut ZOE za gospodarstvo, primerno za prihodnost). *A Unified Industrial Transition for Europe (UnITE) Pact* (Pakt za enotni industrijski prehod za Evropo).

— Na nacionalni ravni si je treba z usklajenimi nacionalnimi načrti različnih panog in trgov dela prizadevati za zaščito kakovostnih delovnih mest za prehod ter hkrati predvideti ustrezne mehanizme za nacionalne socialne partnerje, da bodo lahko prispevali k procesu.

Upravljanje

4.8 Pravični prehod ima razsežnost upravljanja, ki je ne smemo podcenjevati. En sam instrument politike ali več instrumentov ni dovolj, da bi obvladali zapletenost pravičnega prehoda. Izogniti bi se bilo treba kompromisom med temi instrumenti ali jih ublažiti tako, da se jih zgodaj prepozna.

Predlogi:

— Celovit, usklajen in povezan politični pristop je bistvo okvira politike za pravični prehod. Socialni in državljanski dialog, ki je reprezentativen za družbo, ter udeležba lokalnih in regionalnih oblasti so temelj za uresničitev tega okvira ([47]).

— Razviti je treba analitična orodja in orodja spremljanja za pomoč pri oblikovanju obsežnih svežnjev politike in za spremljanje učinkovitosti programov za prehajanje med delovnimi mesti (ukrepi za preusposabljanje in izpopolnjevanje, nadomestila za prehode ipd.) ([48]).

— Na vseh ravneh oblikovanja politik, zlasti pa v predhodnih ocenah, je treba sistematično upoštevati dolgoročne okoljske, gospodarske in socialne posledice politik. Oblikovalci politik bi morali javnosti redno predstavljati rezultate ocenjevanj, predvidevanj in spremljanja ter organizirati izmenjave mnenj s socialnimi partnerji, civilno družbo in drugimi deležniki o rezultatih in morebitnih prilagoditvah ([49]).

— Oblikovalci politik na vseh ravneh bi morali delavce na vseh ravneh, njihove predstavnike in podjetja v vseh panogah in vseh velikosti polno in smiselno vključevati v predvidevanje sprememb ter upravljanje procesov prestrukturiranja, vključno s tistimi, ki so povezani z zelenim prehodom v vseh fazah oblikovanja in izvajanja politik ([50]).

— Udeležba pri oblikovanju politik bi morala posameznikom, civilni družbi, socialnim partnerjem in deležnikom omogočiti, da prispevajo k iskanju in izvajanju rešitev na ustrezni ravni. Zlasti bi se bilo treba potruditi za pridobitev mnenja predstavnikov ranljivih/premalo zastopanih skupin ([51]).

— S političnimi pristopi je treba usklajevati oblikovanje politik na vseh ravneh in vseh ustreznih področjih politike, vključno z raziskavami in inovacijami. Vertikalno to pomeni spodbujanje regionalnih in lokalnih oblasti k aktivni vlogi pri načrtovanju, razvoju, izvajanju in spremljanju politik pravičnega prehoda. Horizontalno to pomeni, da morajo oblikovalci politik sodelovati pri vseh političnih temah, da bi našli vrzeli, prekrivanja, kompromise in sinergije med političnimi možnostmi. Opredeljevanje teh elementov je mogoče podpreti z razvojem in doslednim izvajanjem zanesljivih in preglednih (predhodnih) ocen učinka na področju zaposlovanja in socialnih vprašanj ter ocen porazdelitvenega učinka ([52]).

Posebni predlogi za raven EU:

— Uredba o upravljanju energetske unije in evropska podnebna pravila ([53]) so bili sicer pred kratkim sprejeti in posodobljeni, a pri prihodnjih revizijah bi bilo mogoče preučiti vključitev ciljev za pravični prehod v strukture upravljanja na več ravneh, kot je navedeno v poslanici kandidatu za komisarja za energijo in stanovanja. Sem sodi usklajevanje nacionalnih energetskih in podnebnih načrtov s socialnim in državljanskim dialogom o prednostnih nalogah za pravični prehod ter spodbujanje povezovanja teh načrtov z drugimi področji politike, kot je skupna kmetijska politika ([54]).

([47]) UL C, C/2024/1576, 5.3.2024, ELI: http://data.europa.eu/eli/C/2024/1576/oj.
([48]) Ključna sporočila Odbora za zaposlovanje (EMCO) in Odbora za socialno zaščito (SPC) o izvajanju priporočila Sveta o zagotavljanju pravičnega prehoda na podnebno nevtralnost.
([49]) UL C 243, 27.6.2022, str. 35.
([50]) UL C 243, 27.6.2022, str. 35.
([51]) UL C 243, 27.6.2022, str. 35.
([52]) UL C 243, 27.6.2022, str. 35.
([53]) Upravljanje energetske unije.
([54]) UL C, C/2024/1576, 5.3.2024, ELI: http://data.europa.eu/eli/C/2024/1576/oj.

— Opazovalna skupina EU za pravični prehod bi morala spremljati proces tega prehoda v EU, vključno z nacionalnimi politikami in strategijami na podlagi smernic na ravni EU, na primer v okviru evropskega semestra ter nacionalnih energetskih in podnebnih načrtov ([55]). Socialni partnerji in civilna družba bi morali biti vključeni v razvoj kazalnikov za spremljanje. Opazovalna skupina bi morala tudi prispevati k pripravi najnovejših podatkov o trgu dela in spretnostih ter predvidevati, opredeljevati in napovedovati potrebe po poklicnih in prečnih spretnostih ([56]). Pri tem bi si morala redno izmenjevati mnenja z oblikovalci politik na nacionalni in regionalni ravni.

— Za horizontalno usklajevanje EESO predlaga uporabo laboratorijev EU za politike, ki jih upravlja Skupno raziskovalno središče Komisije, da bi zgodaj v procesu oblikovanja politik povezali različne generalne direktorate in politična vprašanja obravnavali medsektorsko ([57]).

— Da bi bila udeležba javnosti trdnejši in bolj smiseln del političnega procesa, EESO priporoča pripravo preglednice, ki bi prikazovala, kateri predlogi državljanov so bili upoštevani, in če niso bili, zakaj.

Posebni predlogi za nacionalno raven:

— Za izpolnitev potreb pravičnega prehoda, ki so opisane v drugih točkah, bi morale države članice povečati operativne zmogljivosti ustreznih javnih služb za učinkovito vodenje in podporo pri izvajanju politik pravičnega prehoda ([58]).

— Veljavno zakonodajo, ki določa pravico do obveščenosti in posvetovanja, je treba učinkovito izvajati na nacionalni ravni.

Poslovanje in podjetja

4.9 Poslovanje in podjetja (zlasti MSP) so gonilna sila prehoda.

Predlogi:

— Za podporo podjetništvu, zlasti v regijah, ki se pri prehodu soočajo z izzivi, in v panogah, ki spodbujajo podnebne in okoljske cilje, bi se lahko finančni ukrepi, vključno s subvencijami, posojili ali lastniškim kapitalom, kombinirali z nefinančnimi ukrepi, vključno z usposabljanjem in svetovanjem, prilagojenim vsaki fazi življenjskega cikla podjetja. Pri tem je treba posebno pozornost namenjati podjetnicam. Podpora bi morala biti vključujoča in dostopna za premalo zastopane in prikrajšane skupine ([59]). Ustrezni pogoji za naložbe in ustanavljanje podjetij so ključni za učinkovito podporo podjetništva.

— Države članice bi morale mikro-, malim in srednjim podjetjem, zlasti če prispevajo k podnebnim in okoljskim ciljem, s posebnim poudarkom na podjetjih socialnega gospodarstva, olajšati dostop do financiranja in trgov, da bi spodbudile ustvarjanje kakovostnih delovnih mest za vse. Posebno pozornost bi bilo treba nameniti regijam, ki jih je prehod najbolj prizadel, in panogam, ki podpirajo cilje prehoda ([60]).

— Krepiti je treba zmogljivosti združenj delodajalcev, ki zastopajo MSP, da bi ta združenja lahko 1) svetovala, kako naj bodo poslovni modeli okolju prijaznejši in bolj trajnostni, ter 2) imela vlogo socialnega partnerja v odnosu do oblikovalcev politik in v socialnem dialogu.

— Za večjo demokracijo na delovnem mestu bi se lahko spodbujali raznoliki poslovni modeli, vključno s krožnimi sistemi in sistemi sodelovanja, kot je skrbniško lastništvo *(ang. steward ownership)*.

— Zasebni sektor bi bilo treba spodbujati k upoštevanju strategij pravičnega prehoda v prizadevanjih za razogljičenje s pravočasnim in učinkovitim vključevanjem sindikatov. Z izvajanjem teh strategij lahko podjetja predvidijo posledice zelenega prehoda za poslovanje in delovno silo ter iščejo nove priložnosti.

([55]) *The European Green Deal and the „Leave No One Behind" principle* (Evropski zeleni dogovor in načelo neprezrtja).
([56]) UL C 243, 27.6.2022, str. 35.
([57]) *A policy cycle 2.0 for the European Commission* (Cikel politike 2.0 za Evropsko komisijo).
([58]) UL C 243, 27.6.2022, str. 35.
([59]) UL C 243, 27.6.2022, str. 35.
([60]) UL C 243, 27.6.2022, str. 35.

Financiranje in naložbe

4.10 EESO je prepričan, da so ustrezne naložbe temeljne za uresničitev okvira politike za pravični prehod. Poudarja, da je treba razpoložljiva sredstva bolje razdeliti in jih učinkovito uporabljati.

Predlogi:

— Potreben je evropski načrt naložb za zeleni prehod, ki bo skladen s potrebami po naložbah, kakor so ocenjene v strategijah Komisije. Te ogromne potrebe zahtevajo tudi večji poudarek na javnih naložbah za pospešitev prehoda. Glede tega EESO z zanimanjem ugotavlja, da je Evropska komisija napovedala predlog o Evropskem skladu za konkurenčnost.

— Naložbe je treba usmeriti v območja, posameznike in ranljive družbene skupine, ki jih bo prehod najbolj prizadel, in biti morajo produktivne ter trajnostne.

— Za ustrezno porazdelitev sredstev bi se lahko razmislilo o uvedbi pogojenosti, ki bi se lahko predhodno uporabljala za načelo, da se ne škoduje bistveno, in načelo neškodovanja koheziji. Uvesti in uporabljati bi bilo treba tudi načelo, da se ne povzroča družbena škoda, za dostop do preostanka sredstev pa bi bilo treba naknadno zahtevati dokazila o izpolnjevanju pogojev. Deležniki bi lahko razpravljali o nujnosti uvedbe načela, da se ne povzroča družbena škoda.

— Sredstva na ravni EU bi bilo treba usklajevati v strateškem okviru, ki bi povezal njihove cilje in državam članicam olajšal razumevanje možnosti. Poleg tega bi se lahko v skladu s političnimi usmeritvami, ki predvidevajo povečanje financiranja za pravični prehod, razširila Sklad za pravični prehod in Socialni sklad za podnebje. Države članice bi morale spodbujati družbeno odgovorno javno naročanje, tudi z merili za oddajo naročil, ki omogočajo sodelovanje ljudem, ki jih je zeleni prehod najbolj prizadel, hkrati pa spodbujati tudi zelena merila za oddajo javnih naročil ([61]).

— Države članice bodo poleg tega potrebovale več proračunskih sredstev za naložbe v prehod in njegovo izvedbo. Glede nedavno prenovljenega okvira ekonomskega upravljanja EESO poudarja, da bodo morda potrebne nadaljnje spodbude za mobilizacijo zadostnega zasebnega in javnega kapitala za zeleni prehod in socialno kohezijo ([62]).

— Države članice bi morale oceniti in prilagoditi sisteme obdavčitve glede na izzive, ki jih prinaša prehod. Zlasti bi morale davčno obremenitev preusmeriti z dela na druge vire, ki prispevajo k podnebnim in okoljskim ciljem, ter zmanjšati davčni primež za skupine z nizkimi in srednjimi dohodki ([63]).

Sveženj politik za pravični prehod v svetu dela

4.11 EESO poziva k svežnju politik EU za pravični prehod v svetu dela s pomočjo predvidevanja in obvladovanja sprememb, pri čemer naj bosta vodilni načeli socialni dialog in kolektivna pogajanja ([64]). Sveženj bi moral vključevati relevantne predloge, naslovljene na države članice, predvsem pa naslednje:

— evidentiranje potreb po znanjih in spretnostih ter strategij, hkrati z natančnimi ocenami družbeno-gospodarskega učinka na nacionalni, sektorski, regionalni in lokalni ravni, skupaj s strokovnjaki za področje kompetenc, ki bi imeli na voljo zadostna sredstva, ter regionalnimi zmogljivostmi za spremljanje in podporo, da se pomaga podjetjem, zlasti MSP, in delavcem pri uresničevanju teh ciljev. Evidentiranje bi morali izvajati socialni partnerji in vlade na ustreznih ravneh;

— oblikovanje in izvajanje ustreznih programov za pridobivanje znanj in spretnosti na vseh navedenih ravneh, da bi lahko delavci, mladi, brezposelni in druge ranljive skupine (starejši, invalidi, migranti ipd.) preverili svoje kompetence, posodobili svojo poklicno usmeritev, povečali svojo zaposljivost in mobilnost ter prehajali med delovnimi mesti tako, da bodo prehodi izvedljivi in zaželeni;

([61]) UL C 243, 27.6.2022, str. 35.
([62]) UL C 146, 27.4.2023, str. 53, točka 1.12.
([63]) UL C 243, 27.6.2022, str. 35.
([64]) UL C, C/2024/1576, 5.3.2024, ELI: http://data.europa.eu/eli/C/2024/1576/oj.

— uvedbo smiselnega in izvršljivega dostopa vseh delavcev do določenega števila v celoti plačanih ur usposabljanja med delovnim časom na podlagi ukrepov, kot je nadomestilo za plačo, ne glede na vrsto pogodbe, in s posebnimi ukrepi za dostop žensk ter ranljivih skupin;

— zagotovitev, da so na ravni podjetij in v skladu z veljavnimi pravili vzpostavljeni učinkoviti sistemi udeležbe in obveščanja delavcev ter posvetovanja z njimi; povečanje pokritosti s kolektivnimi pogajanji, zlasti v novih panogah in v skladu z zahtevami direktive o minimalnih plačah;

— vključevanje pobud za pravični prehod v izvajanje evropskega stebra socialnih pravic ter evropskega semestra. EU in države članice bi morale v skladu z Uredbo št. 883/2004 jamčiti svobodo gibanja z vidika socialne varnosti v primerih, kadar se zaposleni preselijo v drugo državo članico;

— ustvarjanje močnih spodbud za podjetja, da bi: pri odpravljanju vrzeli v spretnostih dajala prednost izpopolnjevanju sedanjih zaposlenih; razvijala, objavljala in redno posodabljala načrte za prehod v podjetju, s katerimi bi predvidevala spremembe in razvijala strategije za obvladovanje možnih posledic; spodbujala večje prispevke za dajatve za vajeništva in usposabljanje v skladu z nacionalnimi modeli, da bi deloma financirala usposabljanje delavcev na regionalni ravni:

— usklajevanje predvidevanja, priprave in upravljanja prestrukturiranja z ustreznimi javnimi organi in deležniki, glede na njihove zmogljivosti in pristojnosti ter ob ustreznem času. S tem bi omogočili razvoj možnosti za prehajanje med delovnimi mesti s poudarkom na zaščiti pravic delavcev, da še naprej delajo v svoji regiji, in ob spoštovanju njihove odločitve, da ostanejo zaposleni v isti panogi.

V Bruslju, 5. decembra 2024

Predsednik
Evropskega ekonomsko-socialnega odbora
Oliver RÖPKE